

treh dneh se je lepo obarvala voda v izviru Lučnice. Kasnejše analize so pokazale, da je bila z nižjo koncentracijo obarvana tudi voda Dolskega izvira.

Nevarnost za podzemeljsko vodo predstavljajo predvsem številne greznice, ki so praviloma enoprekatne ponikovalnice, številna smetišča – odlagališča odpadkov nekontrolirane sestave ter širjenje smučišč in gradnja cest z vsem negativnim, kar sodi zraven; zemeljska dela bodo odprla žarišča erozije, s čimer se bo še

povečalo onesnaženje vode. Po cesti v Tiho dolino pa se bodo pripeljala številna vozila, parkirišča bodo potrebna, pojavljala se bodo odlagališča odpadkov ipd., – saj poznamo našo družbo.

Vsekakor menim, da mora načrtovanje razvoja upoštevati tudi te podatke. Za sedaj so zanje zainteresirani predvsem ribiči, kajti na izviru Lučnice je ribogojnica. V nadaljevanju pa bo moralo svoje povedati tudi vodno gospodarstvo, ki skrbi za oskrbo s čisto pitno vodo.

KRAJINSKI PARK ALI PARK PIKNIKOV IN PARKIRIŠČ?

LOGARSKA DOLINA NAJ BO ZELENA

MATEVŽ LENARČIČ

Kamniško-Savinjske Alpe se na vzhodu končujejo s Solčavskim. To je območje alpskih dolin in vršacev, ki je bilo v preteklosti zaradi geomorfoloških ovir razmeroma izolirano od drugega ozemlja današnje Slovenije. Biseri Solčavskega so ledeniške doline, med katerimi je najbolj znana Logarska dolina.

Zgodovina poselitve Logarske doline sega daleč nazaj v enajsto stoletje, prvi pisani viri pa so se ohranili iz leta 1268. Ljudje so se naselili s severa, torej iz današnje Koroške, saj je bila prehodnost doline ob Savinji navzdol zaradi prepadnih in temačnih sotesk težka in nevarna. Savinjo je bilo potrebno prebresti prek dvajsetkrat.

Lepote Logarske doline so pričeli odkrivati v 19. stoletju, najprej seveda službeno, zemljemerci in botaniki, ob koncu stoletja pa se že pojavi planinstvo s turističnimi in rekreativnimi cilji. V tem obdobju so že delovali številni gorski vodniki, ki so seveda predstavljali začetek organizirane turistične ponudbe.

Dolino so odkrivali tudi drugi ljubitelji naravnih lepot. O tem priča vpisna knjiga gostilničarja **Erjavca** že iz leta 1862. V turističnem smislu je Logarska dolina preživljala najlepša leta vse do šestdesetih, sedemdesetih let, ko se je pričelo število gostov zmanjševati. Vzrokov za nazadovanje je več, med drugim tudi slaba kmečka politika, zatiranje privatne pobude, ljudje so enostavno izgubili motiv, saj je bilo veliko lažje preživeti z izkoriščanjem gozda. Pomembno je tudi dejstvo, da je bil v tistih letih na pohodu stacionarni turizem mondenih obmorskih letovišč in se ljudje še niso toliko zavedali kakovosti neokrnjene narave in miru.

Zaradi nespornih lepot ter naravnih in kulturnih zanimivosti je bilo v preteklosti veliko poskusov, da bi dolino tudi pravno zavarovali. Do tega je prišlo šele leta 1987, ko je občina Mozirje z odlokom razglasila krajinski park Logarska do-

lina, za katerega je bil predpisan režim varovanja.

Tako je dobilo prek 40 naravnih in 18 kulturnih znamenitosti pravno zaščito, ki pa je, žal, v današnjem sistemu praviloma neučinkovita. Pojavlja se temeljno vprašanje skrbništva nad krajinskimi parki. Za narodne in regijske parke so predvidene oblike organiziranosti službe za varovanje, za krajinske parke pa je to povsem nejasno.

Veliko generacij domačinov, družbenih podjetij, ki so že v dolini, in privatnikov je videlo v Logarski dolini možnost zasluzka. Zato ni čudno, da so se pojavljale najrazličnejše zamisli o tem, kako naj bi to dolino turistično izkoriščali. Še pred nekaj leti je prevladovalo mnenje, da je potrebno dolino pripraviti na obisk denarno močnejšega sloja ljudi. To je seveda pomenilo izgradnjo vrste hotelov najvišje kategorije z vsemi nujnimi spremljevalnimi objekti. Kaj bi nekaj takega pomenilo za razmeroma majhno in zaprto alpsko dolino, so se začeli zavedati šele v zadnjem času, ko je na pohodu zeleni turizem, kateremu je sveta čista in neokrnjena narava.

Tudi »Razvojni program turizma v Zgornji Savinjski dolini«, ki ga je lansko pomlad naročila občina Mozirje pri podjetju EPSI, predvideva, da se krajinsko kvaliteta in naravno bogata območja v čimvečji meri ohranijo v čisti naravni obliki in se kot taka ponujajo gostom. Po tem programu je treba stacionarne objekte z vsemi spremljevalnimi napravami zgraditi v bližini urbanih naselij, kot so Mozirje, Gornji grad, Ljubno, Luče in Solčava. Tako naj bi Logarska dolina ostala rezervat resničnega miru, čistega zraka in čiste vode. V dolini ne bodo gradili novih turističnih objektov, že obstoječe pa bodo funkcionalno in estetsko uredili.

Logarska dolina je razmeroma majhna. Promet v turističnih konicah predstavlja hudo obremenitev okolja in ljudi. Pojavlja se problem divjega parkiranja na kvalitetni privatni zemlji, pojavlja

se problem divjega kampingiranja in divjega kurjenja. Za obiskovalci ostanejo kupi smeti, onesnažena voda, poškodovana trava in gozdna podrast, nenehno pa je prisotna potencialna nevarnost katastrofalnega požara, ki bi lahko upepelil celotno dolino.

Zaradi vseh teh razlogov predvideva Razvojni program turizma, da bi zaprli dolino za motorna vozila; izjeme bi bila vozila domačinov, dostavna službena vozila upravljalcev posameznih objektov ter vozila s posebno oznako (policija, rešilci, GRS...). V ta namen je treba prej urediti parkirišča in nujne servisne objekte (lesene brunarice) na vstopnem delu doline. Obiskovalci bodo lahko spoznali Logarsko dolino peš, s kolesom, konjem, kočijo, električnimi avtobusi odprtega tipa... Seveda se tu pojavlja vrsta vprašanj tehnične narave, ki jih je potrebno pred tem upoštevati: prehodnost do Matkovega kота, Pavličevega sedla in Podolševe, prometni režim javnega prometa. Vse priprave bodo zahtevale še najmanj dve leti.

Vendar je stanje v Logarski dolini že danes zaskrbljujoče. Domačini lahko le obupano opazujejo, kako jim kolone avtomobilov in množica ljudi, ki se imenujejo turisti, uničujejo njihovo zemljo in se pri tem večkrat nesramno obnašajo. Škode na zemlji in pridelku jim nihče ne more povrniti, še najmanj tisti, ki so jim jo povzročili. Sredstev za ureditev parkirišč, cest, ograj, označevalnih tabel, klopi, poti ni nikjer in jih v bližnji prihodnosti tudi ne bo.

Logarska dolina je turistično zelo perspektivna, vendar je, žal, v položaju, ko se morajo nekatere stvari premakniti z ničelne točke. To pa zahteva precejšnja sredstva, ki jih trenutno v dolini ni.

Da bi kljub vsemu poskušali nekaj narediti, je trinajst interesentov (domačini, lastniki zemljišč, podjetja) lani podpisalo dogovor, v katerem so se pozitivno opredelili do pobiranja prispevka za urejanje krajinskega parka Logarska dolina

v prehodnem obdobju do zapore za motorni promet. Pomembno je to, da so prav domačini postali gonilna sila pri teh dejavnostih, ker enostavno vedo, koliko je neokrnjena Logarska dolina resnično vredna.

V soglasju z občino Mozirje, ki je pripravila odlok o komunalnih taksah, v katerem je opredeljen tak način pobiranja prispevka, so pričeli 14. septembra lani poizkusno zaračunavati prispevke z namenom, da pridejo na dan vse pomanjkljivosti takšnega občutljivega posega.

Prispevek so obiskovalci plačevali pri vходу v Logarsko dolino pri Logarjevi kašči, kjer tudi stoji označevalna tabla krajinskega parka Logarska dolina. Prispevek v višini 60 SLT so plačali obiskovalci na vsak avto. Kot potrdilo so dobili prospekt o krajinskem parku Logarska dolina, na katerem so označene bistvene značilnosti parka, pregledna karta z označenimi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi ter mesta, kjer je dovoljeno parkiranje. Navedene so tudi nekatere omejitve iz odloka o krajinskem parku, ki neposredno zadevajo obiskovalce.

Na prospektu je tudi napisano, v kakšne namene se prispevek, ki je bil letos na prostovoljni osnovi, pobira.

Za Matkov kot, Pavličevo sedlo in Podolševo je režim enak kot prej.

Sredstva se zbirajo na prehodnem računu pri Turističnem društvu Solčava, porabljali pa jih bodo izključno za ureditev Logarske doline.

Kot je bilo pričakovati, je kmalu prišlo do burnih reakcij nekaterih ljudi, ki se s takim načinom varstva narave ne strinjajo.

Kritike prihajajo predvsem s strani planincev celjskega planinskega društva. Seveda so takšna negotovanja razumljiva, saj ima naša planinska organizacija korenine globoko v preteklosti, kjer je bilo vse last vseh, s to lastnino pa so lahko vsi počeli vse. Svež zrak, toplo sonce, gorsko okolje, tega nihče ne more nikomur vzeti, prav tako mu ne more vzeti njegovih doživljajev; z vso moralno in pravno pravico pa mu lahko prepreči škodljivo delovanje v naravi ali celo na tuji lastnini. Je že tako, da smo tudi planinci samo ljudje, ki največkrat delamo po lastni presoji, ta pa lahko pride v popolno nasprotje s pravili igre, ki v nekem prostoru veljajo.

Že dolgo ne velja več prepričanje, da smo planinci že po svoji definiciji naravovarstveniki. Če bi to bilo res, potem v gorah ne bi srečevali kupov smeti, spomenik miselnosti, da so gore last vseh in jih zato lahko po mili volji smetimo. Zato tudi ni preveč modro zatrdjevati, da se nikjer ne sme pobirati prispevka, s katerim bi omogočili popravilo nekaterih grehov nad naravo, ki so jih zagrešili tudi tisti, ki sedaj temu nasprotujejo.

Tudi na planinstvo bomo morali začeti gledati

z realnimi očmi in priznati, da smo ljubitelji gora le naključni in občasni obiskovalci naravnih čudežev, ki imamo bolj ali manj razvit čut do okolja. Kot vsepovsod drugje bomo morali tudi v gorah pristati na določena pravila, ki zagotavljajo njihovo ohranitev, priznavati pa bomo morali tudi tiste, ki to varstvo operativno zagotavljajo.

Med obiskovalci Logarske doline bodo seveda tudi takšni, ki se ne bodo mogli sprijazniti s plačilom, saj se bodo počutili nesvobodne in omejene, čeprav se verjetno v živalskem ali botaničnem vrtu, kjer tudi plačajo vstopnino, ne počutijo tako.

Gre predvsem za spremembo miselnosti. Navajeni smo bili, da je narava lastnina vseh in zato

od nikogar, niti ne od tistega, ki bi zanjo skrbel. Propadanje narave nas je opozorilo, da tudi ona potrebuje skrbnika, ta pa sredstva za skrbstvo. Ni nam težko doumeti, da oskrba živali v živalskem vrtu zahteva strokovno delo, težje se sprijaznimo z dejstvom, da tudi okolje potrebuje strokovno varstvo, ki ga uporabnik pač mora plačati.

Sicer pa je plačevanje ali neplačevanje prispevka kljub vsem odlokom in zakonom v rokah vsakega posameznika, njegove širine dojemanja sveta in njegove etike.

Z malo iznajdljivosti se da izogniti plačilu davkov, različnih vstopnin, taks in tako tudi prispevku za Logarsko dolino. Pojmovanje svobode pa še naprej ostaja zelo, zelo relativno.

NA SLOVENSKIH GORSKIH MEJAH NI VEČ MEJNEGA PASU

KONČNO SVOBODNA PECA

ŠTEFAN LEDNIK

Nekega lanskega poznega jesenskega dne sem se potikal po bližnjih mežiških gobarskih »revirjih«¹ okrog Hamunovega vrha na Lomu in se – kot že tolikokrat poprej – »opajal«² nad lepimi razgledi proti Podjuni onkraj meje, kjer segajo pogledi čez verigo Krških Alp vse do »večno«³ zasneženih vršacev Tur. Obilja gob v tem letnem času seveda ni bilo več, le kakšno sivko bi še utegnil stakniti kje. Pa nič zato, saj mi gobarjenje služi bolj za »alibi«, da te mimo-idoči domačin ne pogleda začudeno, češ, kaj le lomasti ta človek v tem času po gozdovih in strniščih kar vsepovprek. Sicer pa je z mojimi gobami tako: če je bera bogata, te pričaka doma jadikovanje boljše polovice, koliko dela in čiščenja da si ji pripravil; če pa je košarica prazna, se rado zgodi, da si prislužiš posmehljiv očitek »sem tako vedela, da ne boš nič prinesel«. Takim »krivicam«⁴ v obrambo pač najbolj služi zavest, da je podobnih družinskih režimov najbrž precej tudi drugod, in to ne samo ob gobarskih zadevah.

MINISTRIRANJE PO PECI

Pa se mi tega dne korak sam od sebe usmeri čez Brusnijo, vzdolž bližnje meje na Kózlov vrh, tik nad kakih sto metrov nižje ležečim mejnim prehodom Reht, koder oddavna vodi mežiška cesta proti Libučam, Šmihelu in Pliberku. Proti krajem, s katerimi je Mežica nekdanj, do leta 1918, drugovala veliko tesneje kot pa s soseščino v spodnjem koncu doline.

Na kolovozu pred kmetijo Kozel me preseneti prazen drog, na katerem se je še nedavno bohotil svareč napis »mejni pas«. Tedaj se

spomnim, kako me je pred leti, tudi na gobarskem pohodu, ne da bi že prekoračil tolikanj prepovedano črto mejnega pasu, prav tukaj »aretirala«⁵ graničarska dvojica in me odvedla v bližnjo stražnico ob mejnemu prehodu. Na nesrečo sem bil tega dne pozabil doma torbico z dokumenti, kar je seveda pomenilo dodatno spodbudo v graničarski službeni vnevi. Kar dobri dve uri je nato trajalo zasliševanje in telefonada, preden so s pomočjo miličnika z mejnega prehoda le ugotovili, da sem ta in ta iz komaj 20 minut oddaljene Mežice, kjer me tako rekoč »vsakdo«⁶ pozna.

Sedaj pa me naenkrat prešine zavest: »Saj je vendar svoboda!«⁷ Graničarjev, ki jih je nekdanja Jugoslavija tod ustoličila okrog leta 1933, vendar ni več! Tudi nekdanja državna trobojica ne vihra več ob opuščeni stražnici pri mejnem prehodu! Rečem si: Danes pa stopim po kolovozu naprej do Jelenove domačije na vrhu pobočja tik nad podjunskimi poljanami! Saj tod nisem hodil že skorajda šestdeset let! Pa sem nekoč kot ministrant tako pogosto, poleti ali pozimi v visokem snegu, podnevi ali pozno v nočnih urah, obredel vse domačije, tudi one tik ob meji, od Holmeca ssem proti Peci, ne da bi me nadlegoval kakšen graničar ali financar. Slednji so sicer zgolj ždeli v svojih kolibah na uradnih mejnih prehodih. In še se spomnim, kako sem na teh ministrantovskih – za malega fantka – kar napornih in tudi strah zbujajočih dostikrat temnih poteh spremijal mežiškega dekana **Hornböcka**, ko je spovedoval in v »sveto olje«⁸ deval izdihujoče kmečke »bice in dedije«.

Prav zmagoslavno sem se nato sprehodil po vrhnjih Jelenovih travnikih, pogled pa mi je z užitkom plaval navzdol in v dalj mimo šiljastih